

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/ Issue 12 (Eylül/ September 2023), s. 320-334.
|| Geliş Tarihi-Received: 17.08.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 02.09.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1345233

"Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi" Metni Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme

A Comparative Study on The Text of "The Folk Tale The Phoenix"

Elif Şebnem DEMİRCİ*

Öz

Halk anlatıları ait oldukları toplumun kültürel değerlerini bünyesinde barındırır. Tarihî süreç içinde nesilden nesile aktarılan bu anlatılarda değişik kültürel unsurlar söz konusudur. Anlatılarda kutsallıkla ilişkilendirilmesinden dolayı kuşlar da kutsiyet kazanmıştır. Mitik anlatılardan masallara uzanan süreçte "kuş" ile ilgili tasavvurlar oldukça yaygındır. Bu kuşlardan biri de farklı kültürlerde farklı adlandırma ve işlevlerle karşımıza çıkan Zümrüdüankâ kuşudur. Olağanüstü özelliği ile sıra dışı bir kuş olarak kabul gören Zümrüdüankâ pek çok çalışmaya konu olmuştur. Zümrüdüankâ kuşunun bugüne kadar yapılan çalışmalarda genellikle sözlü kültür ürünleri içerisindeki yeri değerlendirilmiştir. Makalede mevcut olan metin ise Zümrüdüankâ kuşunun en eski kayıtlarından olmalıdır. Çalışmada ele alınan Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi adlı metin Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin ÖZEGE bölümünde, 0137114 demirbaş numarasında, 30054/SÖ yer numarasıyla kayıtlıdır. Ele alınan eser İtimad Kütüphanesi tarafından neşredilmiştir. Makalede Zümrüdüankâ kuşu ile ilgili elde edilen çalışmalar kapsamında literatür taraması yapıldıktan sonra tespit edilen masallar incelenmiştir. Bu çalışmada, metin latinize edildikten sonra Zümrüdüankâ kuşunun sözlü kültür ürünleri içerisinde daha çok masallarda karşımıza çıkmasından dolayı masallar ile metin üzerine mukayeseli bir inceleme yapılmıştır. Zümrüdüankâ kuşunun tespit edilen ilk nüshası olduğunu düşündüğümüz bu metnin, sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş sürecinde sözlü kültür ürünleriyle kıyasla bazı farklılıklar bünyesinde barındırdığı gibi daha çok benzer unsurları içerdiğini söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Zümrüdüankâ, Simurg, masal, mitik kuş

Abstract

Folk narratives contain the cultural values of the society they belong to. There are complex cultural elements in these narratives, which have been transmitted from generation to generation in the historical process. Conceptions about the "bird", the process from mythical narratives to fairy tales are quite common. One of these birds is the Phoenix, which appears with different naming and functions in different cultures. Phoenix which is accepted as an extraordinary feature, has been the subject of many studies. The place of the Phoenix in the oral culture products has been evaluated in the studies carried out so far. The text available in the article must be one of the oldest records of the Phoenix. The text named "Phoenix Folk Tale" which is discussed in the study is registered in the Seyfettin ÖZEGE section of the Central Library of Atatürk University, with the fixture number 0137114 and the place number

* Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: elif.demirci@erdogan.edu.tr, ORCID: 000000202175766.

30054/SÖ. The work in question was published by "İtimad Library". In the article, the tales that were determined after the literature review within the scope of the studies on the Phoenix were examined. In this study, after the text was latinized, a comparative study was made on the tales and the text since the Phoenix is mostly encountered in the tales among the oral culture products. We can say that this text which we think is the first copy of the Phoenix contains some differences in the transition from oral culture to written culture, as well as contains more similar elements compared to oral culture products.

Keywords: Phoenix, Simurg, fairytale, mythic bird

Giriş

Tarihî süreç içerisinde nesilden nesile aktarılan anlatılarda farklı kültür kodları mevcuttur. Mitik anlatılardan masallara süregelen bu durumda "kuş" ile ilgili kavramlar oldukça yaygındır. Anlatılarda kutsal sayılan gökyüzü ile bağdaştırılmasından dolayı kuşlar kutsal kabul edilmektedir. Değişik kültürlerde öteden beri var olan, güneş ile ilişkilendirilen kuş tasavvuru Doğu'da Simurg etrafında toplanmıştır (Daşdemir, 2021, s. 44). İslamiyet'ten sonra ise bu kuş Anka olarak tasavvur edilmiştir.

İbranice "anak" kelimesinden türemiş olan Anka; gerdanlık, uzun boyunlu dev ve gerdanlık takmak, boğmak, boğazı sıkmak anlamlarına gelmektedir. Anka, uzun boyunlu, ismi olup cismi olamayan büyük bir kuştur (Batislam, 2002, s. 195). İslamiyet'ten sonra daha çok yaygınlaşan bu kuş, İslamiyet'ten evvelki diğer bazı efsanevi kuşlarla ilişkilendirilmiştir (Çoruhlu, 2014, s. 7). Zümrüdüankâ kuşu, farklı kültürlerde değişik isimlerle bilinmektedir. Anka yerine Semender, Devlet Kuşu, Phoenix, Tuğrul, Hümâ adları da kullanılmaktadır. Bulunduğu yerdeki kuşları avlayarak batıya doğru uçtuğundan bu kuşa Anka-yı mugrib de denir (Batislam, 2002, s. 195). Abdülkadir İnan, Simurg efsanesinin motif olarak İran edebiyatından geçtiğini belirtirken Türk kavimlerinin folklorunda, destan ve masallarında yer alan epizotun bilinenin aksine sadece İran edebiyatından geçmediğini, İslâm-İran edebiyatı eski Türk masallarındaki kuşun Tuğrul, Alp Kara Kuş adı yerine Simurg olarak sokulduğunu vurgular (1987, s. 350).

Diğer kuşlardan farklı olarak olağanüstü özelliklere sahip olan bu sıra dışı kuş, farklı dinlerde de karşımıza çıkmaktadır. Taoizm'de Zümrüdüanka, Tanniao kuşu olarak bilinmektedir. Ayrıca Zincifre Kuşu olarak da adlandırılmıştır. Zincifre civa maddesinden elde edilen kırmızı renkli sülfüre verilen isimdir. Tanniao kuşunun tüyleri rengini bu maddeden almıştır (Sarioğlu, 2009, s. 27). Farklı kültürlerin mitlerinde de bu mitolojik kuş ile benzerlik gösteren kuşla karşılaşmaktayız. Çin mitlerinde Fenghuang olarak isimlendirilmiş mitolojik kuş, Zümrüdü Anka ile birçok benzerlik taşımaktadır. Hayatı ve kadını temsil ettiğine inanılan kuş aynı zamanda Çin Takviminde "Ağustos Horozu" olarak adlandırılmıştır (Yıldırım, 2016, s. 741). Farklı kültürlerde değişik isimler ile anılan bu efsanevi kuş anlatılarda benzer özellikleri ile dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, sözlü kültür ürünlerinde sıklıkla karşılaştığımız efsanevi kuş Zümrüdüankâ'nın en eski metinlerinden biri olan *Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi* incelenerek metin, literatür taraması sonucunda tespit edilen ilgili masallar ile karşılaştırılmıştır. Zümrüdüankâ kuşu ile ilgili çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak bu çalışmalar sözlü kültür ürünleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise Zümrüdüankâ kuşu ile ilgili tespit edilen ve daha önce hiçbir çalışmada değinilmemiş olan metin üzerinde durulmuştur. İlgili metnin başlık kısmı hikâye olarak adlandırılmıştır. Ancak metin, giriş formeli dışında hikâye ile örtüşmemektedir. Metni hem içerik hem de şekil olarak incelediğimizde masal ile benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Zümrüdüankâ kuşu sözlü kültür ürünleri içerisinde en çok masallarda karşımıza çıktığı için, çalışma masallar ile mukayese olarak şekillenmiştir.

Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi

Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi adlı metin Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin ÖZEGE bölümünde, 0137114 demirbaş numarasında, 30054/SÖ [y.t.y.] yer numarasıyla kayıtlıdır. Ele alınan eser İtimad Kütüphanesi tarafından neşredilmiş olup İstanbul Kadınlar Dünyası Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Eserin üzerinde “Milli masallarımızdan” notu bulunmaktadır. Hikâye, 24 sayfadan oluşmaktadır, hikâyenin genişliği ise 19 cm’dir.

Metnin Mukayesesi

Metnin başlangıcında, senede bir defa üç elma veren elma ağacından bahsedilmektedir. Sözlü kültür ürünlerinde bereketin ve zürriyetin sembolü olan elma, sıklıkla karşımıza çıkan bir motiftir. Anadolu’da birçok masal ve hikâyede elma neslin devam etmesini sağlaması açısından sihirli bir unsur olarak düşünülmüştür (Ateş, 2017, s. 209). Kıbrıs Türk masallarından “Zümrüdü Halka Kuşu” masalında (Sakaoğlu, 1983, s. 100) da tespit edilen metinde olduğu gibi padişahın üç oğlunun en küçüğü elma ağacından her yıl elma çalan devin peşinden giderken başka bir ülkeye gider. Buradaki fark metindeki devin sözlü anlatının aksine yedi başlı olarak tasvir edilmesidir. Masallarda farklı şekillerde karşımıza çıkan devler metinde kahramanı yer altına sürükleyen olağanüstü bir yaratıktır.

Formulistik sayılardan biri olan *yedi* masalarda oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. “Zümrüdüanka Kuşu” masalında kuyuya düşen çocuk karşılaştığı koyunun rengine bağlı olarak yer altına iner (Karabacak, 2022, s. 131). Metinde de hem yedi başlı dev hem de benzer şekilde yerin yedi kat altına inilmesi ile yedi sayısı arasında ilişki kurulmuştur. Mitolojik inanışta da yedi sayısı önem arz eder. Tanrı Ülgen başlangıçta kemikleri kamıştan, etleri topraktan yedi insan yaratmıştır.

Kırk sayısı da sözlü ve yazılı ürünlerde oldukça yaygın olarak kullanılan önemli bir formulistik sayıdır. “Zümrüdüanka Kuşu” masalında kuş, büyüklüğüyle bağlantılı olarak yapacağı yolculukta kırk tulum et, kırk tulum su taşımaktadır (Duymaz, 1998, s. 93). Metinde ise Zümrüdüankâ, kırk tulum et ve kırk tulum şarap taşımaktadır.

Bir diğer formulistik sayı ise üçtür. Metnin başlangıcında senede sadece bir defa meyve veren elma ağacından bahsederken elmaların sayısı üç olarak belirtilmiştir. Mevcut olan üç elma da her sene yedi başlı bir dev tarafından alınmaktadır. Halk anlatıları genellikle bir sorun ile başlar. Bu başlangıç aşlında okuyucuya/dinleyiciye bu durumu çözecek bir kahramanın doğumu ya da varlığının habercisi olarak bildirilmiş olur. Metindeki üç elma sırasıyla şahın oğulları tarafından korunmaya çalışılır.

Yer altı, yeryüzü ve gökyüzü mekân olarak masalarda kahramanın yolculuğunu gerçekleştirdiği yerlerdir. Bu yolculuğun başlangıç aşamasında ise kuyu yer almaktadır. Kahramanın iki mekân arasındaki geçişini sağlayan kuyular masalarda karşılaşılan bir motif olduğu gibi metinde de karşımıza çıkmaktadır. Propen’de yer alan “Ejderha Kuyusu” adlı masalda padişah ile lalası gezerken kuyuya rastlarlar ve lala kuyudan indiğinde bir sarayla karşılaşır (Bakırcı, 2015, s. 206). Uşak masallarında da kahraman kara bir koçun sırtında ya da kuyudan organla sarkıtılarak yer altına inmektedir (Özcan ve Bahadır, 2020, s. 272). Metinde de kardeşler sırayla kuyuya inerler. Sıra küçük kardeşe geldiğinde ipi beline bağlamış ve kuyuya inmiştir. Olağanüstü unsurların mevcut olduğu anlatılarda yer altı, kötü ruhların ve Erlik’in bulunduğu mekân olarak tasavvur edilmektedir. O nedenle kahraman bu karanlıklar âleminden yeryüzüne çıkmak için Zümrüdüankâ kuşundan yardım alır.

Masallarda kahramanı yeraltına indiren hayvanlardan biri de koyundur. Bu mitolojik hayvan metinde de kahramanı yeraltına taşımaktadır. İhanete uğrayan küçük şehzade, kızın verdiği kolları birbirine çakmış ve ortaya çıkan koyunlardan ak olanının üzerine binecekken yanlışlıkla kara olanının sırtına binmiş böylece yerin yedi kat dibine inmiştir. Böylece kahramanın anlatılarda genellikle karşılaşılan imtihanı başlamış olur.

Ölümsüzlüğün sembolü olan Zümrüdüankâ kuşu dünya mitolojisinde varlığını sürdürmektedir. Metne göre, ağacın üzerinde Zümrüdüankâ kuşunun yuvası bulunmaktadır. Yuvalarda yavruları vardır. Bu kuş her sene yavrulamakta ancak büyük bir yılan gelip yavrularını yemektir. Yılan tekrar geldiğinde yavruların sesini duyan şehzade, okunu çıkararak yılanı öldürür. Zümrüdüanka geldiğinde yavrularını her sene öldürenin şehzade olduğunu zannederek tam şehzadeyi öldürecekken yavrularının bağırlarıyla öldürenin şehzade değil yılan olduğunu anlar. Kanatlarıyla şehzadeyi gölgelendirerek onun uyanmasını bekler. Şehzade uyandığında Zümrüdüankâ'dan yeryüzüne çıkmayı ister. Bunun üzerine şehzadenin Zümrüdüankâ'yı yeryüzüne çıkmak için binek olarak kullandığı görülmektedir. Zümrüdüankâ, başı sıkışan, zorda kalan kahramana yardımcı olma vasfını üstlenmiştir.

Zümrüdüankânın kanatlarıyla kahramana gölge yapması metinde olumlu bir durum olarak düşünülür. Ancak tüm sözlü kültür ürünlerinde aynı özelliği göremeyiz. Bir masalda Anka kanatlarını yayıp güneş ışığına engel olarak bir ülkeyi karanlıkta bırakmaktadır (Duymaz, 1998, s. 93).

Yılan, hayatın her aşamasında hem inanış hem de pratiklerde karşımıza çıkmaktadır. Yeniden doğuşun, canlılığın sembolü olan yılan halk hekimliğinde de aktif rol oynar. Mitik bir unsur olan yılan ile anlatılarda sıklıkla karşılaşmaktayız. Metinde Zümrüdüankâ'nın yavrularını yılan yemektir. Yılan *Qara At* masalında ise ejderha şeklinde tasvir edilmiştir. Masalda, İbrahim, üvey annesinin zulmünden kaçmak için kara atıyla gökyüzüne uçarak şehirden çıkar ve epey gittikten sonra bir çınar ağacının dibine atını bağlar. O sırada bir ejderhanın Zümrüd kuşunun yavrularını yemeye çalıştığını görür ve İbrahim, kılıcıyla ejderhayı ikiye bölüp öldürür (Bayrakdarlar, 2022, s. 547). Türk dünyasında yer alan bu masalda yılan motifinin yerini ejderha almıştır.

Mitolojik renklere de anlatılarda rastlamaktayız. Metinde, şehzâde kardeşlerinin ihaneti üzerine sevdiği kızın verdiği kolları birbirine çakınca kuyunun dibinde biri ak, diğeri siyah iki koyun peyda olur. Şehzâde ak koyuna bineyim derken yanlışlıkla kara koyuna binince yerin yedi kat altına gider. Kara renk ile yeraltının ilişkilendirildiğini görmekteyiz. Yeraltı ile aslında kötü ruhlar ve Erlik sembolize edilir.

Türk kültürüne ait bir tip olarak kabul edilen Keloğlan, hem sözlü hem de yazılı kültür ürünlerinde, dinleyicilerin/okuyucuların merakla beklediği bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Keloğlan, genellikle masalarda zorluklarla, haksızlıklarla aklını kullanarak mücadele eder. Masallarda iki tip Keloğlan bulunmaktadır: Asıl Keloğlan ve Düzmece/Sahte/Yalancıkant Keloğlan. İkinci tip Keloğlan gerek sembolik gerekse fiziksel açıdan Keloğlan'ın özelliklerini taşımaz. Kimliğini gizlemek için çobandan aldığı koyunu kesip işkembesini çevirerek başına geçirir (Şimşek, 2017, s. 44). Metinde de şehzade dünyaya vardıklarında doğruca bir kasap dükkânına gelerek bir deri parçası almış ve kafasına geçirerek Keloğlan kılığına girmiştir. "Zümrüdüanka", "Ağlayan Elma ve Gülen Elma" adlı masallarda sıkıntılarının üstesinden gelmek için kahraman Keloğlan kılığına girer. Çünkü masallarda Keloğlan aklıyla her güçlüğün üstesinden gelebilen bir tip olarak karşımıza çıkar (Bakırcı, 2015, s. 191). Keloğlan aynı zamanda Zümrüdüankâ ile ilişkilendirilmiştir. Zümrüdüanka kuşuna binip Kaf Dağı'na giden kişiler arasında Hz. Hamza, Keloğlan ve Hipokrat da yer almaktadır (Çakmakçı, 2011, s. 34).

Sözlü kültür ürünlerinde kahraman genellikle benzer statüde olmakla birlikte farklılıklar olabilmektedir. “Zümrüdüanka Kuşu” masalının kahramanı, Sarıkamış’ta Mülkünaz Topçu’dan derlenen “Yusuf ‘un Hekiyası” adlı anlatıda karşımıza “Yusuf” olarak çıkmaktadır (Daşdemir, 2013, s. 1012). Tespit edilen metinde de diğer masallar ile benzerlik gösterdiği gibi kahraman şehzadenin en küçük oğludur.

Metni genel olarak değerlendirdiğimizde hem içerik hem de biçim olarak halk hikâyesi ile kıyasla farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Tespit edilen metnin adı her ne kadar hikâye olarak geçse de metnin içerisindeki çok sayıda mitolojik unsurlar metni masala daha çok yaklaştırmaktadır. Aynı zamanda metnin üzerinde bulunan “Millî masallarımızdan” ifadesi bu görüşü destekler niteliktedir. Kültürlerarası geçişte çok sık adını duyduğumuz Zümrüdüankâ kuşu ile ilgili anlatıların daha çok masallar olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle çalışmada, masallar ile mukayese tercih edilmiştir.

Metin

Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi. Râviyân-ı ahbâr, nakilân-ı âsâr şöyle rivâyet ederler ki:

Zaman-ı sâbıkta bir şâhın has bahçesinde bir elma ağacı olup senede bir def ‘a üç elma verir. Tamam kemâle erdiğinde yedi başlı bir dev gece yarısı gelüb bu elmaları koparub gider ve bu sûretle bu elmalardan hiçbirini şâh yemeye kısmet olmazdı.

Şâhın, üç erkek evladı olup günlerden bir gün bunların büyüğü huzuruna çıkararak etek öpüb şâha:

– Şâh baba! Elmalar bu senede kemâle erdi. Müsaade buyurulur ise ben bu gece bekleyeceğim ve gelen devi öldürüb elmaları huzuruza getireceğim.

Şâh:

– Oğlum, pek a’lâ söylüyorsun fakat devi nasıl öldürebileceksin, korkarım ki sana bir ziyân gelmesün.

Çocuk şâhı iknâ’ ederek müsaadesini bi’l-istihsâl eline bir ok alarak doğru bahçeye gidüb gizlendi. Gecenin tam nısfında bir gürültü, bir inilti peyda olarak yer gök siyah duman içinde kaldı ve nihayet duman içinden yedi başlı azim bir dev çıkub doğru elma ağacının yanına geldi. Şehzade bunu görünce aklı başından gidüb feryat ederek saraya kaçtı. Dev ise elmaları koparub gitti. Sabah olunca Şâh şehzâdeyi huzuruna celb ile:

– Oğlum ne yaptın! Devi öldürüp, elmaları getirebildin mi? diye su’al edince şehzâde:

– Aman Şâh babacığım! Devın elinden ancak canımı kurtarabildim. Bu dev öyle bir devdir ki görenin aklı başından gider.

Ertesi sene ortanca şehzâde şâhın huzuruna gelerek:

– Şâh baba! Büyük karındaşım geçen sene devi öldüremedi. Müsaade-i şâhâneniz lâhik olur ise bu def ‘a ben gidüb öldürmek isterim.

dedi, Şâh:

– Oğlum! Büyük karındaşın ana bir şey yapamadı. Sen nasıl öldürebileceksin?

Şehzâde:

–Anın kolayını ben bilirim.

diyerek ricasında ısrar etti. Pederi dahi hatırını kıramadı, ruhsat verdi. Bu şehzâde dahi büyük karındaş gibi eline bir ok aldı ve bahçeye giderek bir yere gizlendi. Gece yarısı bir gürültü, bir inilti peyda olup yer gök simsiyah duman içinde kaldı ve bu dumanın içinden

azim bir dev çıkub ağacın yanına vardı. Şehzâde devi görünce korkusundan aklı başından giderek eli ayağı titremeye başladı ve hemen koşub saraya kaçtı. Dev ise elmaları alub gitti. Üçüncü sene en küçük şehzâde pederinin huzuruna gelerek:

–Muhterem Şâh baba! Bu senede bana müsaade et de devi ben öldüreyim.

deyince Şâh:

–A oğlum! Büyük kardaşların buna bir şey yapamadılar, sen gidüb ne yapabilirsin?

dedi. Küçük şehzade ricasında ısrar ederek nihayet pederinin ikna' etmeye muvaffak olarak doğru odasına gelüb zehirli bir ok aldı. Kelâm-ı kadimini dahi koynuna koyub bahçeye giderek devin vürûduna muntazır oldu. Tam gecenin nısfı olunca bir gürültü, bir inilti peyda olub, yer gök simsiyah oldu. Nihayet bu yedi başlı dev zuhur ederek ağaca doğru yürüdü. Tam bu sırada şehzade yayı kurub: "Ya Allâh!" diyerek devin başına oku attı. Ok devin bir başından girüb yedi başından çıktı. Ve dehşetli bir na'ra atub yerler gökler güm güm öttü ve kanlar akarak elmaları alamadan geldiği yere gitti. Şehzade hemen yerinden çıkub elma ağacına gelerek elmaları koparub doğruca saraya gelerek pederine:

–Şâh baba, Allah'ın inayetiyle ben devi urdum ve elmaları alub huzurunuzda getirdim.

Şâh oğlundan ziyadesiyle memnun oldu. Şehzâde ise tekrar yer öpüp:

–Efendim müsâade buyurulur ise ben devi takip edeceğim, gittiği yeri bulup vücudunu bu dünyadan kaldıracam.

Şâh:

–Gel oğlum gitme! Korkarım ki bu devin sana ziyânı dokunmasun.

diyerek nasihat eyledi ise de fa'ide vermedi. Şehzâde istirhamda ısrar ederek nihayet şâhı ikna' eyledi.

Sabah oldukda kardaşları dahi beraber geleceklerini söylediler ve üçü beraber devin kan izlerini ta'kip ederek yürüdüler. Gide gide bir kuyuya vardılar. Kan izleri burada nihayet bulmuş idi. Anladılar ki dev kuyuya girmiş, oradadır. Küçük şehzâde:

–Kardeşlerim müsaade ederseniz kuyuya ben ineyim de devi öldüreyim.

Büyük kardeş:

–Hayır olmaz. Yaşta ben cümlelizden büyüğüm. Ben durur iken sizlere bu iş düşmez.

dedi. Bunlar razı oldular ve büyük şehzâdenin beline bir ip bağlayub kuyuya sarkıttılar. Şehzâde kuyunun içine iner inmez:

–Aman yandım yandım. Beni yukarıya çekin!

diye feryada başlayınca kardeşleri bunu yukarı çektiler. Bu def 'a da ortanca kardeş atladı. Ben ineceğim dedi. Razı oldular. Bunun beline de ipi bağlayub kuyuya sarkıttılar. Aşağı doğru inerken o da:

–Aman üşüdüm üşüdüm. Beni çekin donacağım.

diye bağırmağa başladı. Bunu da yukarı aldılar. Nihayet küçük şehzâde kardeşlerine:

–Kardeşlerim, bu def 'a da ben ineceğim. Fakat bir şart ile; aman yandım der isem yine ipi çekmeyüb beni indiriniz, üşüdüm der isem de yine ipi koyuverin velhâsıl ne söyler isem ehemmiyet vermeyüb kuyunun dibine varıncaya kadar ipi koyuverin.

dedi. Biraderleri bu şartı kabul ettiler ve beline ipi bağlayub kuyuya salıverdiler. Şehzâde, aman yandım, dedikçe ipi sarkıttılar, üşüdüm dedikçe yine sarkıttılar. Nihayet şehzâde kuyunun dibine kadar vardı. Belinden ipi çözerek ilerüye gitti. Kuyunun nihayetinde bir kapı görüp, anı açtı geniş bir meydanlık ortasında büyük bir ev var, eve girdi, odalardan birini açtı. Odada ayın on dördü gibi güzel bir kız oturmuş, gergef işliyor. Oradan diğer bir odaya girdi. Orada dahi evvelkinden daha güzel bir kız oturmuş o da nakış işliyor, diğer bir odaya daha varub orada dahi cihanda güzellikte manendi olmayan bir kız daha gördü. Zülûflerini iki tarafa ayırmış, gözleri kamaştırarak bir halde oturuyor. Şehzâde bu kızı görünce derûn-i dilden âşık olarak:

–Ey Melek, sen insan mısın, cin misin?

Kız:

–Ben senin gibi beni âdemim. Aman yiğidim, sen buraya nasıl oldu da düştün burada öyle bir dev vardır ki seni görür ise aman virmeyüb helâk eder.

Şehzâde:

–Sultanım, ben ancak o devi öldürmek, vücudunu bu dünyadan kaldırmak için buraya geldim. Bunun nerede olduğunu bana göster.

dedi. Kız devin bulunduğu odayı gösterdi. Şehzâde odaya gelüb içeri girince bir de ne görsün minare gibi bir dev! Görenin aklı başından gider. Dev şehzâdeyi görünce bir na’ra urdu ki yer gök güm güm öttü ve hemen şehzâdenin üzerine hamle etti. Şehzâde kendini siper edüb devin hamlesinden kurtuldu ve: Ya Allah! diyüb kılıncı çeküb bu mel’ûnun başına indirdi ve boynunu ikiye biçüb canını cehenneme gönderdi. Oradan şehzâde doğru kızların odasına gelüb bu üç kızı ve bahada ağır, yükte hafif elmas, mücevher, la’l, yakut velhâsıl her ne var ise alub cümlesini beraber kuyunun dibine geldiler ve ipi salladılar. Yukarıdan kardeşleri cevap verince şehzâde kızın birisini belinden ipe bağlayub kardeşlerine:

–Al büyük kardeşim bu senin kısmetindir.

Kız yukarıya çıktı. İpi tekrar aşağı sarkıttılar bu def’a dahi şehzâde diğer kızı bağlayub:

–Al ortanca bu da senin kısmetindir.

Bunu da yukarı çektiler ve ipi tekrar bıraktılar. Şehzâde ma’şûkası olan kıza:

–Haydi bakalım sıra sana geldi.

dedi. Kız:

–Şehzâdem evvela sen çık, sonra ben çıkarım. Zira korkarım ki kardeşlerin beni görünce haset edip seni çıkarmasunlar ve ipi kessünler.

Şehzâde kızın bu sözüne ehemmiyet virmedi ve çıkmak istemeyüb kendisini aldatacak zannedüb:

–Olmaz. Sen evvel çıkmalısın. Ben biraderlerime eminim.

Kız:

–Öyle ise ihtiyâten saçımın sana üç kıl vereyim. Şayet biraderlerin tahminim vech ile ipi kesüb seni kuyuya bırakırlar ise bu kılırları birbirine çak. Derhal kuyunun dibinde biri ak diğeri kara iki koyun peyda olur. Dikkat et ki ak koyunun üzerine düşesin. Derhal seni dünyaya çıkarır. Eğer kara koyunun üzerine düşer isen yedi kat yerin dibine kadar gidersin.

Şehzâde kızdan kılları alub koynuna koydu ve kızı bağlayub kardeşlerine:

–Alınız bu da benim kısmetimdir.

dedi. Bunlar ipi çeküb kızı yukarıya aldılar. Birde ne görsünler ayın on dördü gibi güzellikte misli yok. Kiskandılar ve:

–Vay bizlere fenalarını layık görüb kendisi en güzelini almış.

diyerek şehzâdeyi yukarıya çekerken yarı yolda ipi kesüb kuyuya bıraktılar. Şehzâde, biraderlerinin bu hıyâneti üzerine mâ’sukası olan kıza hak verdi ve derhal verdiği kılları birbirine çakınca kuyunun dibinde biri ak, diğeri siyah iki koyun peydâ oldu. Şehzâde ak koyuna bineyim derken yanlıklık ile kara koyuna binince yedi kat yerin altına gitti.

Biz şehzâdeyi burada yedi kat yerin altında bırakalım da öbür şehzâdelere gelelim. Bunlar üç kızı alub doğru saraya gelerek pederlerine:

–Şâh baba! Küçük kardeşimizi kuyuda dev öldürdü. Biz bu kızları orada bulup getirdik.

dediler. Şâh küçük oğluna ağlayub matemini tuttu. Biz bunları da burada bırakalım da yine küçük şehzâdeye gelelim. Küçük şehzâdeyi kara koyun yerin yedi kat altına getirüb bırakınca şehzâde gözünü açtı. Kendini bir şehirde bulup etrafına baktı ve nihayet bir evin kapusını çalub bir kocakarı geldikde şehzâde buna:

–Valide! Ben bu diyârın garibiyim. Beni bu gecelik misafir kabul et.

dedi ise de kocakarı:

–A oğlum! Benim yatacak yerim yoktur. Seni nasıl kabul edebülirim.

cevabını verince şehzâde cebinden üç altın çıkarub verince kocakarı:

–Buyurun oğlum! Elbet sana bir yatak buluruz.

dedi ve şehzâdeyi içeri aldı. Şehzâde ziyadesiyle susamış olduğundan biraz su istedi. Kocakarı buna içinde bir parmak büyüklüğünde kurtlar ile dolu mülevves bir su verdi. Şehzâde bu sudan içrenüb:

–Valide bu nasıl sudur. Bunu insan değil, hayvan dahi içmez.

deyince kocakarı:

–A oğlum ne yapalım. Bu memlekete senede bir kere bir ejderha gelüb suyumuzu kesiyor, biz buna senede bir kız ta’yîn ettik. Anı parçalayub âkil edinceye kadar suyumuzu bırakıyor. Herkes bu müddet zarfında alabildiği kadar su alur ve tam bir sene bununla idare eder. İşte şimdi senelik nihayetindeyiz. Bu sene ise kur’a Şâhın kızına isabet ettiğinden yarın şâhın kızını ejderhaya vereceklerdir.

dedi. Sabah olunca memlekette bir harekettir başladı. Şehzâde dahi evden çıkub doğru çeşmenin yanına vardı. Herkes elinde bir desti suyun akmasına intizâr ediyorlar. Tam bu sırada şâhın kerimesine al elbiseler giydirmişler, koltuğundan tutarak çeşmenin yanına getirüb bırakmışlar idi. Şehzâde bu hali görünce müteessir oldu. Doğru kızın yanına gelüb:

–Sultanım! Sen benim arkama sarıl, beni muhkem tut ve sakın korkma. Allah’ın inayetiyle ben seni kurtaracağım.

dedi. Kız buna arkadan sarıldı. Şehzâde dahi yayı kurub ejderhayı bekledi. Şehzâdenin intizârı çok sürmedi. Mağrip tarafından yedi başlı bir ejderha görünerek tozu dumana katarak ağzından, burnundan ateşler saçarak dehşetli bir inilti ile geliyor idi. Çeşmenin yanında şehzâde ile sultan hanımı görünce:

–Vay, bu sene benim kısmetim iki olmuş. Ne bahtiyârlık.

diyüb yarım saatlik yoldan soluğunu çekmeye başladı. Şehzâde ayaklarını muhkem olarak yere basmış teprenmiyor idi. Ejderha biraz daha takarrüb edüb daha şiddetle soluğunu çekmeye başladı. Önünde dağ olsa bu soluğa tahammül edemeyüb yerinden sökülür idi. Fakat şehzâdeyi yerinden tepretemedi. Ejderha biraz daha yaklaşıncâ şehzâde:

–Bismillah ya Allah.

diyüb oku ejderhaya attı. Ok kurşun gibi gidüb ejderhanın ağzından girüb ensesinden çıktı. Ejderha üç kere kendini kaldırub yerlere urdu. Toprakları adeta harman yerine döndürdü ve nihayet ağzından burnundan kan gelerek helak oldu. Sultan hanım ise derhal elini kana bulayub şehzâdenin arkasına urarak:

–Mâşâ’âllah yiğidim. Sana aşk olsun!

dedi ve oradan doğru saraya gelerek keyfiyetini şâh babasına anlattı, Şâh ve bütün memleket ahali bundan mesrûr oldular. Ejderhanın seyrine gittiler. Nihayet şâh kızına:

–Kızım ejderhayı öldüren bu yiğidi görür isek tanur mısın?

Kız:

–Benim onun arkasında işaretim vardır. Görür isem tanurım, cevabını verince derhal tellallar çıkarılıub bir yaşından yetmiş yaşına kadar dişi, erkek, çoluk çocuk herkes sarayın önünden geçtiler. Şehzâde dahi oradan geçmekte iken kız bunu görüp heman üzerine çevresini attı. Nöbetçiler bunu ta’zîm ile alub şâhın huzuruna çıkardılar. Şâh buna:

–Oğlum, dile benden ne dilersem!

Şehzâde:

–Sağlığınıza dilerim efendim!

deyince şâh bunu üç def’a tekrar edince şehzâde:

–Şâhım bana üç gün mühlet ver.

dedi. Şâh buna razı oldu. Şehzâde ise canı gayet sıkılmış dünyaya gönderdiği ma’şûkasını düşünmekten kendini alamıyor idi. Şâhın yanından çıkınca doğru bir dağa gitti. Büyük bir ağacın gölgesi altına oturdu. Meğer bu ağacın üzerinde Zümrüdüankâ denilen kuşun yuvası ve yuvada yavruları var idi. Bu kuş her sene yavruladıkça büyük bir yılan gelüb bunları yer imiş. Bu sene dahi yılanın gelmesi o güne tesadüf etmiş. Şehzâdenin keyfiyetten haberi yok! Yılan gelüb ağaca sarılarab yuvaya tırmanmakta iken kuşlar acı acı bağrıışmaya başladılar. Şehzâde kuşların bağrıışmaları üzerine dönüp yılanı görünce belinden oku heman çıkarub: Ya Allah! diyerek attı ve yılanı ortasından ağaca mıhladı. Bu aralık şehzâdenin uykusu galebe ederek oracıkta uyudu. Bir müddet sonra bir gürültü peyda olup gökte Zümrüdüankâ’nın kanat urmakta olduğu göründü. Kuş yukarıdan şehzâdeyi görünce:

–Vay! Benim yavrularımı her sene öldüren meğer bu imiş.

Diyerek havadan kurşun gibi şehzâdenin üzerine süzülüb inerken yavruları bağrıışub:

–Aman valide bu yatan yiğit bizi kurtardı. Bir kere ağaca bak, düşmanın kim olduğunu gör.

Dediler. Zümrüdüankâ ağaca bakub yılanı görünce; Allah'a hamd etti ve kanadını gerüb şehzâdeyi gölgeledi. Bir müddet sonra şehzâde uyanub kuşun kanadını görünce hayretler içinde kaldı. Kuş ise lisana gelüb:

–Yiğidim, dile benden ne diler sen.

Şehzâde:

–Senden beni dünya yüzüne çıkarmayı dilerim.

Kuş:

–Bu biraz müşkülce ise de sen benim evlatlarımı düşmandan kurtardın, ben de seni dünyaya çıkaracağım. Yalnız bana kırk koyun ile kırk tulum şarap bulup bunları bana getirir, kanatlarıma yükletüb ortasına otur. Ben sana 'gak' deyince et, 'guk' deyince şarap verir. Allah'ın izniyle dünyaya çıkarız.

Dedi. Şehzâde derhal Şâha gidüb kırk koyun ile kırk tulum şarap isteyüb aldı. Şâh kızını vermeye ne kadar rica etti ise de kabul etmeyüb bunları alınca doğru kuşun yanına geldi ve ta'rifî vechile koyunlar ile şarapları kanadına yükletip kendisi ortasına bindi. Kuş dahi uçub yükseldi. Yolda 'gak' dedikçe et, 'guk' dedikçe şarap verüb böylece kırk gün kırk gece gittiler. Kuş yine 'gak' dedikde şehzâde baktı ki et kalmamış. Hemen baldırını kesüb kuşa verdi. Kuş bunun insan eti olduğunu anlayub ağızında sakladı. Ve o gün dünyaya vâsıl oldular. Kuş şehzâdeye:

–İşte yiğidim, dünyaya geldik. Kalk da yürü.

Dedi. Şehzâde teşekkür edüb:

–Sen git ben sonra yürür giderim.

Deyince kuş:

–Ben senin ne yaptığını biliyorum.

Diyerek ağızından et parçasını çıkarub şehzâdenin ayağına yapıştırdı ve Allah'ın izniyle eskisinden daha a'lâ olarak yürümeye başladı. Kuş dahi şehzâdeyi bırakarak gitti. Şehzâde yürüye yürüye memleketine gelerek doğru bir kasap dükkânına girüb bir deri alarak başına giydi ve bir çoban ile elbiselerini değiştirüb bir keloğlan kıyafetine girerek doğru pederi şâhın has bahçesi bahçıvanının yanına gelüb:

–Aman bahçıvan başı beni yanına çıkar al.

Diye yalvardı. Bahçıvan her ne kadar kabul etmek istemedi ise de o ısrar etti. Ve nihayet bahçıvan aciz kalarak bunu kabul eyledi. Günlerden bir gün bahçıvan buna:

–Ey Keloğlan, benim bugün işim vardır, dışarı çıkacağım sen bahçeyi iyice gözet bir ziyân olmasun.

Diyerek çıkub gidince şehzâde kızın verdiği kılları heman birbirine çakub derhal bir Arap zuhûr etti ve şehzâdeye:

–Emret şehzâdem!

Dedi. Şehzâde Arap'a:

–Şimdi bir al at ile bir kat da al elbise ve silâh isterim.

Dedi. Arap gâib olub bir an sonra şehzâdenin istediklerini getirdi. Şehzâdenin giyinerek ata binüb, bahçede at koşturmaya ve ne kadar çiçek var ise cümlesini ezüb harâb etmeye başladı.

Kızlar ise sarayın penceresinden bunu görüb hayret ettiler. Nihayet şehzâde bahçıvan gelmeden elbiseleri ve hayvanı tekrar Arap’a teslim edüb yine Keloğlan kıyafetine girerek yerine oturdu. Bu aralık bahçıvan gelüb bahçenin halini görünce aklı başından gidüb:

–Vay Keloğlan bu ne haldir.

Diyerek döğmek istedi ise de kızlar pencereden bahçıvana:

–Bahçıvan başı Keloğlan’a ilişme biz gördük. Kabahat onun değildir. Dışarıdan bir al atlı adam gelüb bahçeyi bu hale koydu.

Dediler. Ve Keloğlan’ı bahçıvanın dayağundan kurtardılar. Bir müddet sonra bahçıvanın yine dışarıda bir işi zuhûr edüb Keloğlan’a:

–Ben yine dışarı gidiyorum fakat bahçeye dikkat yine bir ziyân olur ise bu def’a seni öldürürüm.

Tembihinde bulundu. Şehzâde ise minvâl-i sâbık veçhile kılları birbirine çaktı ve derhal Arap zuhûr edüb:

–Emret şehzâdem!

deyince bu def’a da siyah bir at ile siyah elbiseler isteyüb yine bahçeyi hürde-hâş eyledi. Kızlar ise bu def’a da bunu görüb küçük kız diğer kızlara:

–Ben bu halden şehzâdenin kurtulub tekrar dünyaya geldiğini zannediyorum.

Diyerek cümlesinin ümitlerini uyandırdı. Yine günlerden bir gün bahçıvanın işi olub bahçeyi Keloğlan’a emanet ederek çıkub gitti. Şehzâde ise bu def’a minvâl-i sâbık veçhile ata binüb bahçede ne çiçek ne de ağaç bıraktı. Cümlesini kırub döktü. Bahçıvan gelüb bu hali görünce Keloğlan’ın elinden tutup kovdu.

Şehzâde, bahçıvanın yanından çıkub şehre girdi ve bir kuyumcu dükkânına varub kuyumcuya:

–Usta! Beni yanına çırak al.

Dedi ise de kuyumcu:

–Be Keloğlan ben seni ne yapayım. Haydi buradan.

Diye def etmek istedi ise de Keloğlan:

–Aman usta beni bırakma. Hiç olmazsa mangalına ateş koyarım. Ben senden bir şey istemem.

Diye yalvardı yakardı ve nihayet kendini kabul ettirdi.

Şâhın sarayında ise şehzâdeler düğün istiyorlar. Kızlar ise işi te’hîre çalışub bin türlü bahaneler buluyorlar idi. Nihayet kızlardan biri:

–Ben düğünden evvel bir altun gergef ve bir altun iğne isterim ki kendi kendine nakış yapsun.

Diğer kız ise:

–Ben de bir altun tepsi isterim ki üzerinde altundan bir tavuk ve bu tavuğun kırk adet pilici olub bunlar kendi kendilerine altundan arpa yiyüb tepsi üzerinde gezsinler.

Küçük kız ise:

–Ben de bir altun tazı ve bir altun tavşan isterim ki bunlar birbirini kovalasınlar.

Kızların talepleri Şâh'a haber verilince ne kadar kuyumcu var ise cümlesi celp edilerek bu siparişleri kırk gün kadar ikmâl edemeyecek olurlar ise cümlesinin başı urulacağı bildirildi. Keloğlan'ın ustası dahi bunların arasında olup bu emri alınca zavallı, şaşırıp dükkâna geldi. Düşünmeye başladı. Keloğlan ustasını böyle derin derin düşünmekte görünce:

–Aman usta, ne düşünürsün. Bana söyle derdin nedir? Belki bir hal çaresine bakarım.

Dedi. Ustası dahi:

–Git be Keloğlan! Ben düşünmeyim de kim düşünsün. İşimiz Mevlâ'ya kalmıştır. Bugün saraydan bütün kuyumcuları davet ettiler. Şâh'ın oğulları üç kız getirmişler. Her biri bir şey istiyor ki yapılması mümkün değildir. Kırk güne kadar yapamaz isek Şâh boynumuzu uracak.

Dedi. Ve Keloğlan'a kızların istedikleri şeyleri anlattı. Keloğlan:

–Aman usta, bu da merak edilecek bir şey midir? Buna hiç teessüf etme. Sen bana bir katar fındık ile bir katar üzüm ve kırk okka mum getir. Ben senin istediklerini her halde kırk güne kadar ikmâl edüb seni kurtarırım ve arkadaşlarının arasında mevki'ini yükseltirim.

Dedi. Kuyumcu kendi kendine:

–Keloğlan'ın canı fındık ile üzüm istemiş. Ne zararı var. Başım gözüm sadakası alurum. Hem de bir tecrübe etmiş olurum. Ne bilirsin ummadığın taş baş yarar.

Diyerek şehzâdenin istediği fındık ile üzümü ve mumları alub getirdi. Şehzâde kırk gün fındık ile üzümleri yedi, mumları yakub zevkine baktı. Kırk birinci günü kılları çaktı. Arap gelerek:

–Ne emredersin şehzâdem!

Deyince şehzâde:

–Kızların istedikleri altun gergef ile altun tavşan, altın tavuk ve tazıyı isterim.

Dedikde Arap bir müddet ga'ib olup cümlesini alarak getirdi. Şehzâde bunları kuyumcunun dolabına koyub oturdu. Sabah olub ustası düşüne düşüne dükkâna gelerek:

–Ey Keloğlan ne yaptın? Bugün bizim boynumuzu uracakları gündür.

Dedikde Şehzâde:

–Usta, bana ne sorarsın, dolabı aç da bak!

dedi. Kuyumcu dolabı açub her şeyi hazır görünce şaşırub Keloğlan'ın boynuna sarılarak teşekkürler etti ve bunları alub heman saraya koştı.

Kızlar siparişlerinin yapıldığını ve bunun ancak ma'hût Arap vasıtasıyla yapılabileceğini bildiklerinden şehzâdenin dünyaya çıkmış olduğuna ümitleri kuvvetlendi.

Kuyumcu saraydan ikramlar görerek avdetinde şehzâde ustasına:

–Usta, ben artık burada oturamayacağım, bana izin ver.

dedi. Ustası razı olmayub ne kadar rica minnet eyledi ise de kâr etmedi. Keloğlan kuyumcu dükkânını bırakarak oradan doğru bir terzi dükkânına gidip terziye:

–Usta, beni yanına çırak al.

Diye rica etti. Terzi ise:

– Bana çırağın lüzumu yok. Haydi, buradan def’ ol be Keloğlan.

dedi ise de Keloğlan yalvardı, yakardı ve nihayet kendisini kabûl ettirdi.

Saraydaki kızlar ise kuyumcuların yaptığı hediyelere memnûn olub bu def’a da:

–Biz bunlardan başka birer kat elbise isteriz ki makas ile kesilmemiş, iğne ile dikilmemiş ve istenildiği zaman bir fındıkkabuğu içinde muhafaza edilebilsün. Bu istediğimiz elbise yapılmadan düğüne razı değiliz.

Dediler. Kızların bu talepleri dahi Şâh’a bildirildi. O da derhal memlekette ne kadar terzi var ise cümlesine celb edüb kızların istedikleri elbisenin i’ mâlini emr ve kırk güne kadar yetiştirüb getirmezler ise cümlesinin başını uracağını bildirdi. Terziler dükkânlarına gelüb istişareye başladılar. Keloğlan ise bunları dinleyüb cümlesine:

–Merak etmeyin ustalar. Bu bir şey değildir. Siz bana yalnız kırk kantar fındık, kırk kantar üzüm ve kırk okka mum getirüb bırakın ve kırk birinci günü yanıma gelin siparişleri hazır bulursunuz.

Dedi. Terziler Keloğlan’ın sözüne inanmadılar ise de:

–Zararı yok bir tecrübe edelim. Ummadığın taş baş yarar.

diyüb Keloğlan’ın istediği fındık, üzüm ve mumları alub getirdiler. Keloğlan, bunları alub odasına çekildi. Kırk gün fındık, üzüm yiyüb, mumları yakarak safasında bulundu. Kırk birinci günü kılları birbirine çakub gelen Arap’a kızların istedikleri elbiseyi ta’rif edüb getirmesini emreyledi. Arap heman ga’ib olub bir saniye sonra istenilen elbiseleri getirüb şehzâdeye verdi. Şehzâde dahi bunları dolaba koyup rahatça sabaha muntazır oldu. Sabah olunca bütün terziler Keloğlan’ın odasına toplandılar. Mahzûn, me’yûs bir surette Keloğlan’dan işin ne olduğunu sordular. Keloğlan bunlara:

–Bana ne sorarsınız dolaba bakın.

Dedi. Dolabı açub bir de ne görsünler, elbiseler istenildiği gibi hazır olmuş. Cümlesi hayretler içinde kalub Keloğlan’ın elini, yüzünü öperek teşekkürler ettiler ve elbiseleri alub heman saraya Şâh’a götürdüler. Elbiseler gelince Şâh artık düğünü emretti. O zamanın âdetince düğünde gügeyler, meydanda at koşturub, ok atmaları adet etti. Bu adete mebnî ilk gün büyük şehzâde meydana çıkacak ve memleketin bütün halkı bunun temâşâsına gelecek idi. Bu ciheti Keloğlan’a haber verüb beraber seyre gitmelerini istedi ise de Keloğlan razı olmadı. Ustası seyre gidince Keloğlan kılları birbirine çakub Arap gelince Arap’tan bir at ve bir takım temiz ok ve siyah elbise istedi. Bunları giyüb hayvana bindi ve doğru ok meydanına varub büyük şehzâdeyi cirit oynamakta görünce ardına düştü ve fırsatını bulub kolundan urarak yaraladı ve kendisi kaçub dükkâna gelerek tekrar Keloğlan kıyafetine girdi.

İkinci günü ise ortanca şehzâde ata binüb meydana çıktı. Keloğlan ise minvâl-i sâbık veçhile Arap’ı çağırub bir ok ile bir sarı at ve sarı elbise istedi. Bunları giyüb ata binerek meydana vardı. Ortanca kardeşinin cirit oynamakta olduğunu görünce atlıub fırsatını kollayarak bacağına bir ok atarak yaraladı ve oradan kaçub evvelki gibi dükkâna gelerek Keloğlan kıyafet(in)e girdi.

Üçüncü gün ise küçük kıza nişanlanan vezirin oğlu meydana çıktı. Küçük şehzâde minvâl-i sâbık veçhile bu def’a da Arap’tan bir ok ve bir beyaz at isteyerek meydana çıktı. Vezirin oğluna cirit oynar iken hamle edüb oku yüreği üzerine urdu. Ve o anda vezirin oğlu helâk oldu. Bu def’a kaçmayub meydanda durdu. Askerler etrafını ihâta edince teslim olup kendisini doğru Şâh’ın huzuruna getürdiler ve Şâh’a keyfiyeti bildirdiler. Şâh bunun katline emir verince küçük şehzâde:

–Ey Devletlü Şâh’ım, ben senin küçük oğlunum. Kardeşlerim beni kuyunun içine bıraktılar. Bu def’a da sen beni öldüreceksin öyle mi Şah baba?

deyince Şâh bunun küçük şehzâde olduğunu anladı ve heman kalkub boynuna sarıldı. Ve:

–Oğlum, ne istersin şimdi kardeşlerini öldürteyim mi?

Dedikde Şehzâde:

–Hayır baba! Bu Allah’ın bir muradı idi yerini buldu. Zararı yok. Kötülük eden kendisi kötülük bulur. Şimdi büyük kız, büyük kardeşime; ortancayı dahi ortanca kardeşime, küçüğü dahi bana nikâh edilmesini ferman ve cümlemize ayrı ayrı birer saray bahşetmenizi rica ederim.

Dedikde Şâh:

–Peki

Diyüb, yeniden kırk gün kırk gece düğün dernek yapıldı ve bunların cümlesi de bu suretle muratlarına na’il oldular.

Hitâm

Sonuç

Topluma ait olan kültürel değerler, mitik anlatılardan masallara uzanan süreçte aktararak süreklilik sağlamaktadır. Masallar içinde barındırdığı bu değerlerle ait olduğu toplumu yansıtmaya açısından ayna işlevi görür. Zümrüdüankâ kuşu değişik kültürlerde farklı isimlendirme ve işlevler ile karşımıza çıkmaktadır. Tespit edilen metinde Zümrüdüankâ kuşu hikâyeye ismini vermiştir. Ancak içerisinde barındırdığı mitolojik renkler, sayılar, hayvanlar, olağanüstülük, mekân vb. unsurlar metnin hikâyeden ziyade masala daha yakın bir tür olduğu izlenimini vermektedir. Nüshanın üzerindeki “Millî masallarımızdan” ifadesi de bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Aynı zamanda Zümrüdüankâ kuşunun masallarda daha yaygın olarak varlığını koruması çalışmayı masallar ile mukayese bağlamında biçimlendirir.

Çalışmada, masallar ile tespit edilen metin arasında motifler açısından mukayese yapıldığında büyük ölçüde benzerlikler görülmekle birlikte farklılıkların da olduğunu görmekteyiz. Nüshada, tespit edilen motiflerin mitik anlatılarla ilişkili olduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, masallar ile tespit edilen metnin genel olarak örtüştüğünü söyleyebiliriz. Şimdiye kadar sözlü kültür ürünleri içerisinde varlığını sürdüren Zümrüdüankâ kuşunun nüshasının tespiti yeni nüshaların olabileceğini de düşündürmektedir. Bu yazma eserin, ileride bu sahada yapılacak yeni çalışmalara katkı sunması beklenmektedir.

Kaynakça

- Ateş, F. (2017). Saim Sakaoğlu’nun “Kıbrıs Masalları” Adlı Kitabında Yer Alan Mitolojik Unsurlar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(11), 199-220.
- Bakırcı, N. (2015). Ignacz Kunos’un Derlediği Masal Metinlerinde Yer Alan Mitolojik Unsurlar Üzerine Bir İnceleme. *IJOESS*, 6(20), 183-210.
- Batıslam, H. D. (2002). Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları: Hümâ, Anka ve Simurg, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, (7), 185-208.
- Bayrakdarlar, T. (2022). Türkmen ve Azerbaycan Masallarında Mitolojik Kuş Motifi: Simurg-Zümrüd, *Söylem*, 7(2), 533-552.

- Çakmakçı, H. (2011). *Türk-İslam Minyatürlerinde Simurg Tasviri ve İkonografisi*. Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi.
- Çoruhlu, Y. (2014). *Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi*. Konya: Kömen Yayınları.
- Daşdemir, Ö. (2013). Yeniden-Yazılmış Bir Yusuf ile Züleyha Hikâyesi Üzerinde Metinlerarası Bir Okuma, *Turkish Studies*, 8(9), 1009-1018.
- Daşdemir, Ö. (2021). Simurg ile İlgili Açıklayıcı Bir Metin: Der Beyân-ı Ahvâl-i Sîmurg-ı 'Anka, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (67), 42-51.
- Duymaz, A. (1998). Anadolu ve Balkan Türklerinin Halk Anlatmalarında Mitolojik Bir Kuş: Zümrüdü Anka, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 91-97.
- İnan, A. (1978). Türk Folklorunda Simurg ve Garuda. *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karabacak, A. (2022). Zümrüdüanka Kuşu Adlı Masalda Mitolojik Motifler. *Uluslararası Sanat ve Sosyal Bilimler Kongresi*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 127-134.
- Özcan, D. ve Bahadır, Y. (2020). Uşak Masallarında Olağanüstülükler Motifi, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 268-285.
- Sakaoğlu, S. (1983). *Kıbrıs Türk Masalları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sarioğlu, M. S. (2009). *Filmsel Anlatıda Hayvan Söylenleri: Harry Potter'da ZümrüdüAnka*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Şimşek, E. (2017). Türk Masallarının Millî Tipi: Keloğlan. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, (11), 41-57.
- Yıldırım, B. B. (2016). Mitolojide Kullanılmış Hayvan Figürlerinin Seramik Yüzeylerde Kullanımları, Anlamları ve Türk Sanatına Etkileri. 10. *Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu*, 737-757.
- Zümrüdüankâ Kuşu Hikâyesi*, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Seyfettin ÖZEĞE Koleksiyonu, Demirbaş No: 0137114.